

ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET

Elnöki megnyitó az E. M. E. 1936. február 23-i közgyűlésén.

Tisztelt Közgyűlés!

Egyesületi életünk első évszázadának utolsó negyede küszöbén, ha visszatekintünk egyesületünk 75 éves multjára, működésére és törekvéseire, szemünkbe ötlük az a többször következetesen megismétlődő irányzat, amely egyesületünket tudományos társasággá, tudományos akadémiává kívánta átalakítani, illetve fejleszteni.

Állandóan voltak oly irányú törekvések, melyek azt célozták, hogy a muzeális főcél szem előtt tartó feladat háttérbe szorításával a tudományos társaság eszméjét hozzák előtérbe és egyesületünket tudós társasággá fejlesszék ki. Ezen törekvésekkel kapcsolatosan már az 1868. évi közgyűlésen szükségessé vált hangsúlyozni, hogy egyesületünk nem kíván kizárólag tudós társaság gyanánt működni. A tudós társasággá való fejlesztés eszméje az 1878. évi közgyűlésen, ahol Finály Henrik fejtette ki részletesen ezen gondolatot, lépett erősebben előtérbe. Majd később, az 1896. és 1897. évi közgyűléseken Finály Henrik a tudós társaság eszméjét újból és hathatósabban vetette fel s ekkor ismét kezdetét vette ezen reform mozgalom. Az e körüli küzdelmek mintegy 10 évig állandóan tartottak. Ezen reformgondolatokat azonban javarészt az egyesület anyagi — a maihoz képest azonban még fényesnek mondható — helyzete szorította háttérbe, mert az egyesület anyagi helyzete már akkor sem volt megfelelő ahhoz, hogy a Múzeum összes tárainak kellő fenntartását és fejlesztését eszközölhesse. Így tehát még kevésbé lehetett alkalmas arra, hogy a tudomány művelését és terjesztését és tudományos eredmények kutatását és termelését támogató, előmozdító testület gyanánt működhessék.

Az erdélyi magyar tudományos akadémia kérdését újabban ismét alkalomszerűvé tette az Erdélyben jelentkezett azon irányzat, amely vallásfelekezeti alapon óhajtja a magyar tudományművelők részére a tudományos akadémiát megteremteni. Alkalomszerűvé látszik tenni ezen kérdést az a körülmény is, hogy tudományos életünk az uralomváltozás következtében bizonyos elszigeteltséget tüntet fel, végül alkalomszerűvé teszi ezen eszmét az itt-ott felhangzó panasz, hogy mostoha anyagi viszonyaink közepette a magyar tudományos törekvések, szellemi alkotások megfelelő támogatásban, ápolásban nem részesülvén, a külvilág előtt nem jelentkezhetvén kellően, az erdélyi magyar tudományos élet az elsorvadás veszélyének néz elébe.

Mindezek folyamánaképen önkéntelenül is felvetődik az a kérdés, hogy egyesületünk nagynevű alapítója, gróf Mikó Imre, által kitzűzött azon feladat, — az ő saját szavait használva, — „hogy mi, mint a nem-

zetnek hű napszámosai anyagot gyűjtsünk, készítsünk, rendezzünk, hogy a tudománnyal foglalkozó honfiaink minél kevesebb akadállyal küzdve gyorsabban haladhassanak működésükben“, vagy amint ezt az egyesületünk alapszabályai kimondják: a „Múzeum fenntartása, továbbfejlesztése, gyűjteményeinek tudományos feldolgozása, a tudományok művelése, a honismeretnek és általában a magyar tudományosságának előmozdítása“ továbbra is az egyesületünk célja maradjon-e, avagy ezen változtatást, módosítást kellene eszközölnünk, más kibővített avagy módosított működési feladatot kell-e magunk elé tűznünk?

És most, amidőn újból felvetődik ez az eszme, ismét csak azt látjuk, mégpedig fokozottabb mérvben és indokolással, mint ezt az 1903. évi közgyűlésünk megállapította, hogy most sincs kellő ok és főleg kellő alap arra, hogy a Mikó Imre gróf által felvetett és megállapított feladattól egyesületünk eltérhessen.

A magyar tudományos élet Erdélyben az uralom megváltozása óta korántsem fejlődött erősebben, mint az uralomváltozás előtt. E tekintetben sajnálattal kell megállapítanunk, hogy inkább visszafejlődésről lehet szó. Tudósaink igen nagy számban, mégpedig főleg a tudományos központot képezett magyar tudományegyetemmel együtt külföldre távoztak. És ha maradtak is szép számmal még komoly, értéket jelentő tudósaink itten, ez egymagában még nem szolgálhat kellő alapul arra, hogy egyesületünk tudós társasággá, magyar tudományos akadémiává fejlesszessék. Az a tudományos társaság ugyanis, mely csak az ezt alkotó tudósok összeállításából áll s mely megfelelő anyagi erőkkkel nem rendelkezik ahhoz, hogy a tudomány ápolását, a tudományos termelés kellő javadalmazását és közzétételét s mindezzel a külvilág előtt való kellő megjelenését előmozdíthassa, semmiesetre sem alkalmas arra, hogy a tudományos életet kellően fejlessze, a tudományos törekvéseket terjessze, tökéletes értékű tudományos eredményeket termelhessen. Mindezek nélkül pedig a tudományos társulat csak egy zárt, életképesség nélküli, a külvilágra hatást nem gyakorló testület lesz. Már pedig az Erdélyi Múzeum-Egyesület jelenlegi anyagi viszonyai távolról sem elegendők ahhoz, hogy a tudományt terjesztő és a tudományos kutatásokat támogató és eredményeket létrehozó testület gyanánt kellően működhessék. E mellett jogosan felvethető az a kérdés is, hogy az erdélyi magyar tudományos életnek annyira külön gyökere és eredménye volna, olyan különleges tudományos életnek volna-e tekinthető, mely a más magyar tudós társaságoktól elkülönített szervezkedését tenné szükségessé? Ezen kérdésre is ez idő szerint aligha lehet a válasz igenlő.

Ilykép ma sem maradna egyéb feladatunk, mint az eredetileg Mikó Imre gróf által megszabott programnak a tovább folytatása, vagyis a megszervezett Múzeumnak fenntartása és fejlesztése, ezen Múzeum anyagának feldolgozása, ismertetése s mindezzel kapcsolatosan a tudomány és művelődés terjesztése.

Szomorúan kell azonban megállapítanunk, hogy ezen feladatunknak is csak nagyon korlátolt mérvben tudunk eleget tenni.

Anyagi erőink igen határolt volta lehetetlenné teszi nekünk a muzeális gyűjteményeink kellő gyarapítását és fejlesztését. Amint az ismertető zárószámadás és költségvetés adatai szemléltetni fogják, alig néhány ezer lej az az összeg, amelyet egy-egy muzeumi tárunk támogatására fordíthatunk. És ezen összegek nemcsak újabb muzeális anyag beszerzésére nem megfelelők, de a régi gyűjteményeink karbantartására sem elegendők. Hogy mennyire el vagyunk maradva programszerű feladatunk teljesítésétől, erre a legkirívóbb példa a könyvtárunk jelenlegi állapota. 1919 óta, tehát immár 17 éve nemcsak hogy könyvtárunkat a külföldi tudomány és irodalom legjelentősebb alkotásai beszerzésével nem tudtuk fejleszteni és gyarapítani, hanem még csak a magyar tudomány és irodalom alkotásainak egy kis töredékét sem tudtuk könyvtárunk részére megszerezni. A helyzet e tekintetben ma az, hogy olyan hézag állott be könyvtárunk fejlesztésében, mely már szinte helyrehozhatatlanná vált. És minthogy az egyetemi könyvtár a magyar tudományos és irodalmi termékek beszerzésére súlyt egyáltalában nem vet, Erdélyben pedig más olyan könyvtár, mely ezek beszerzésében lépést tudott volna haladni a magyar tudományos és irodalmi élet fejlődésével, nincsen, az, aki bármely tudományszakra vonatkozóan az utóbbi két évtized folyamán megjelent magyar tudományos munkákkal kellően megismerkedni kíván, csak külföldön eszközölheti. Állattárunk, ásványtárunk, növénytárunk, régiségtárunk és képtárunk egyáltalában nem fejlődött ezen 17 év óta. A mai helyzet tehát az, hogy az elődeink által összegyűjtött műkincsek gyarapítását immár két évtizede egyáltalában nem eszközölhetjük és alig tudunk hozzájárulni valamivel a meglévők karbantartásához.

Gyöngye vigaszul szolgál részünkre az a tény, hogy ez nem a mi mulasztásunkra vezethető vissza, hanem főleg arra, hogy a kormány, mely a gyűjteményeinket és tárainkat egy általa érvényben levőnek vitatott szerződés alapján kezeli és használja, az ezen szerződés szerint a táraink és gyűjteményeink használatának ellenértéke gyanánt általa fizetni kellett 10.000 arany koronának megfelelő, és ma mintegy 450.000 lejt kitevő évi bért 1919. év óta, tehát immár 17 éve nem fizeti s ezzel a maga részéről egyáltalában nem tesz eleget azon szerződésből reá háramló fizetési kötelezettségnek, amely szerződésnek viszont reánk vonatkozó terhes részének érvényben létét hangoztatja. Ezzel elvonja előlünk jövedelmünknek a legfőbb forrását, melynek rendeltetése az volna, hogy nemzetiségre tekintet nélkül közcélokat szolgáló Múzeumunk és táraink anyagát gyarapítsuk. Az Egyesületünk és az állam közti jogviszonynak ezen rendezetlen volta hozza aztán magával azt is, hogy az egyébként nagy áldozatkészséggel rendelkező adományozni szándékozók is tartózkodnak újabb adományaik eszközzésétől, ezek sorsát nem akarván kitenni a bizonytalan jövőnek. Kormányunk pedig nem látja be, hogy magatartásával mérhetetlen kárt okoz az ország egyik legnagyobb kulturális intézményének: muzeális gyűjteményeinknek, és nem tudja megérteni, hogy mennyire közérdek volna ezen rendezetlen kérdésnek a rendezése.

Ilyképen az egyesületünk alapításában kitűzött célok közül kizárólag az valósítható meg ez idő szerint, hogy Múzeumunk anyagának feldolgozását és ismertetését s ezzel kapcsolatosan a tudomány és művelődés terjesztését eszközölhessük. Ezen utóbbi feladatunkban, melynek teljesítésében az utolsó évtizedben igen élénk tevékenységet fejt ki Egyesületünk, működésünket még messzebbre kell kiterjesztenünk. Ki kell pedig terjesztenünk ezen működésünket a vidéki magyar értelmiségi központokra is, mégpedig nemcsak az eddigi vándorgyűlések tartásával, hanem — amint ezt már válaszmányunk korábban is elhatározta, de eddig, sajnos, még meg nem valósíthatta, — szakosztályaink tudományos és népszerű felolvasásai egy részének ily vidéki értelmiségi magyar központokban leendő megtartásával. Ezzel a tudomány és művelődés iránt érdeklődést idéznénk fel oly helyeken is, ahol erre sem alkalom, sem mód és ez idő szerint talán megfelelő szellemi erő sem áll rendelkezésre, másfelől bekapcsolnók ezen vidéki központjainkat Egyesületünk működésébe, és a tudomány és művelődés lobogó fáklyájával felélénkülést vinnénk olyan helyekre is, ahol ez idő szerint csak szunnyad az ez iránti érdeklődés.

S ha majd — bízunk benne, — egy jövőbeli kormány azon jobb belátásra fog jutni, hogy a közöttünk fennálló jogviszony éppen a közérdekre tekintettel rendeztessék, és meg fogja érteni, amire ma képtelen, hogy tekintet nélkül arra, hogy az egyesület mily nyelven folytatja tudományos működését, ez az ország kultúrája egyik legnagyobb díszének és büszkeségének kell, hogy tekintessék, mert Múzeumunk letéteményese egy évezredes magyar kultúrának és gyűjteményeiben több évezredes kultúra termékeit őrizzuk és ápoljuk, és a jogviszonyaink rendezésével szolgáltatni fogja azon anyagiakat is, amelyekkel a kormányunk által érvényben levőnek vitatott szerződésünk szerint már két évtizede adósunk maradt, és szolgáltatni fogja nekünk annak ellenértékét is, amellyel az ezen szerződés értelmében neki átengedett úgynevezett gróf Mikó-féle kert és épületei fejében tartozik nekünk, akkor újból alkalmoszerűvé tehető egyesületünk feladatának fölülvizsgálása, mégpedig egy hosszabb időre szólóan.

Addig azonban nem lehet más feladatunk és kötelességünk, mint azon szerény anyagi eszközökkel, amelyek hibákon kívül állanak csak rendelkezésünkre, a tárainkban gyűjtött és elhelyezett múkincseknek és szellemi értékeknek feldolgozása, közismertté tétele s a tudománynak és művelődésnek minél szélesebb körben való terjesztése.

A tudományos szellem felébresztése ott, ahol ez csak szunnyad, a tudomány művelése, előmozdítása és ápolása s a tudomány és művelődés közvetítése minden téren volna tehát Egyesületünk legközelebbi jövőjének főfeladata.

Amidőn a megjelent egyesületi tagokat és érdeklődő közönséget szívesen üdvözlöm, a közgyűlést megnyitottnak jelentem ki.

Dr. Róth Hugo,
alelnök.